Шелюх О.М., викладач кафедри українознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ПРОЛЕГОМЕНИ ДО ФРАНКОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВАСИЛЯ СІМОВИЧА

Серед відомих постатей, доля яких так чи інакше була пов'язана з Іваном Франком, чільне місце посідає особистість Василя Сімовича. Творчі шляхи цих двох діячів українства, що значною мірою спричинилися до розвитку національної культури, перетнулися на початку 900-х років.

Із літературною та літературно-критичною творчістю Івана Франка Василь Сімович був знайомий ще зі шкільної лави, але особисте знайомство двох митців відбулося лише у 1908 році, коли В.Сімович – майбутній учений, був одним із членів чернівецького молодіжного товариства "Молода Україна", основу якого складала молодь, що не тільки виявляла велике зацікавлення українським всесвітнім письменством, а й мала неабиякий журналістський талант (Микола Левицький, Лев Когут) і навіть письменницький талант (Антін Крушельницький, Василь Сімович). За два роки існування "Молодої України" В. Сімович підготував до друку і видав велику кількість творів, що принесло йому пошану в письменницьких колах. Йому довіряли видання своїх творів Марко Черемшина, Ольга Кобилянська, Леся Українка. Його рук не оминали й твори І. Франка.

Таким чином, стараннями В. Сімовича вдруге побачила світ повість І. Франка "Петрії й Довбущуки". Відомо, що в 1908 році І. Франко важко захворів, і В. Сімович простягнув йому руку допомоги, запропонувавши перевидати першоповість. І тут може виникнути цілком слушне запитання: чому І. Франко вирішив перевидати саме першоповість, адже він вважав її слабкою річчю? Відповідь на це запитання ми знайдемо у постскриптумі до повісті, де І. Франко писав: "Знаючи добре хиби тої в молодих літах писаної повісти, я був би навіть не подумав передрукувати її, якби не предложенє д. Василя Сімовича, професора учит. семінарії з Чернівців, який 1908 року, в часі, коли мене постигло нещастє, через посередництво д. В. Гнатюка попросив у мене дозволу передрукувати всю повість у видаваній ним "Бібліотеці для молодіжі", яку він там дав переписати фонетичним правописом" [7, с. 283]. Отже, пропозиція перевидати першоповість була першим ближчим безпосереднім знайомством В. Сімовича з І. Франком.

Наприкінці XIX ст. в Україні складається філологічна школа. У Львові філологічна школа літературної критики прищеплюється під впливом В. Ягича, апологетами якої стають проф. К. Студинський, С. Смаль-Стоцький, І. Франко, В. Щурат, М. Возняк. А В. Сімович, як молодий науковець 20-х років, щиро

вважав І. Франка та С. Смаль-Стоцького своїми учителями, від яких і перейняв традиції філологічного типу дослідження літературних творів.

Основним завданням філологічної школи її представники передусім вважали розшуки в архівах і книжкових сховищах невідомих і забутих художніх творів та інших давніх пам'яток писемності, їх науковий опис та текстологічне вивчення і через критику тексту – встановлення канонічного тексту або архетипу, а далі – публікацію літературних і близьких до них пам'яток із фактологічним коментуванням. На думку В. Перетца, саме філологічний метод, використовуючи кращі здобутки і позитивні сторони усіх інших, є найконструктивнішим, науково-об'єктивним, який дає змогу вивчати не вибіркові явища, а всю літературу.

Деякі тогочасні вчені – "спеціалісти-естети" вважали, що філологічний метод – це "копання на чорному дворі науки", на що В. Перетц відповідав, що без "чорної роботи" не можна будувати "храм науки" [4, с. 216]. Учений стояв на тій позиції, що всі літературні твори від найдавніших часів треба вивчати як результат творчості людини у слові – коли, де і як вони виникли, причини їх появи та історію збереження. При вивченні пам'яток літератури, каже В. Перетц, філолог повинен врахувати дані допоміжних наук: бібліографії, палеографії, історіографії, історії мови, літератури та мистецтва.

Відомо, що складником філологічного методу є "теорія внутрішньої інтерпретації" художнього твору, а В. Сімовича вважають одним із засновників школи "внутрішньої інтерпретації" художнього твору. Принцип внутрішньої інтерпретації, яким так досконало володів В. Сімович, чітко проявляється в його літературних портретах, присвячених Т. Шевченкові, Ю. Федьковичу й І. Франкові зокрема

Варто зазначити, що І. Франко був знайомий з принципами методу "внутрішньої інтерпретації", але у своїх дослідженнях їх не застосовував, хоча самого методу не заперечував.

Що ж це за явище "внутрішньої інтерпретації" художнього твору?

У літературознавчому словнику-довіднику (1997) зазначено, що інтерпретація – це "дослідницька діяльність, пов'язана з тлумаченням змістової, смислової сторони літературного твору на різних його структурних рівнях через співвідношення з цілістю вищого порядку. Смисловий зміст досліджуваного літературного явища в інтерпретації виявляється через відповідний контекст на фоні сукупностей вищого порядку" [3, с. 316].

Отже, В. Сімович, досліджуючи, аналізуючи творчість І. Франка (і не лише), пишучи передмови до редагованих і видаваних творів, розкриває внутрішній зміст ("смислову сторону") літературних творів через "співвідношення з цілістю вищого порядку" – через життя письменника і суспільні події, з якими воно тісно

переплетене. Таким чином, інтерпретатор дає можливість читачеві заглянути вглиб душі поета, і через це зрозуміти істинний зміст і настрій твору.

Існує цілком слушна думка (М. Зубрицька), що окремі положення представників школи "внутрішньої інтерпретації" поезії (С. Смаль-Стоцький, В. Сімович, С. Єлюк) "синтезують теоретичні міркування О. Потебні" [2, с. 81], який звертав основну увагу на психологію творчості письменника і літературних героїв, на гносеологічну природу мислення і закономірності пізнання сутності образів, а також на концепцію "внутрішньої форми".

Ознайомившись з теорією "внутрішньої форми" О. Потебні, з його методами інтерпретації, не важко помітити деяких паралелей, які лежать між методом інтерпретування художніх творів цього знаменитого вченого з методами С. Смаль-Стоцького та В. Сімовича. Два останні пояснюють кожне слово, вислів, навіть речення, намагаючись схопити зміст та значення не буквально, а символічно, бо, якщо твір зрозуміти у буквальному значенні, каже О. Потебня, це означає – зовсім його не розуміти [5, с. 29].

Відомо, що у своїй літературно-критичній діяльності І. Франко акумулював принципи багатьох методів дослідження: і культурно-історичного, і порівняльно-історичного, й есто-психологічного та філологічного. Особливо великого значення вчений надавав порівняльному методу у літературознавчих дослідженнях, про що наголосив у праці "Шевченко і критики": "Ми признаємо його величезну вагу для літературно-наукових досліджень повністю і вважаємо його для них єдино можливим і раціональним" [8, с. 635] . На думку І. Франка, цей метод надзвичайно важливий і корисний при дослідженнях світових літератур. Вчений каже: "Лиш на його основі можна побачити наглядно, як духове життя народів впливає взаємно на себе, як постають, ширяться від одного народу до другого і гинуть різні літературні течії, як викликають при однакових обставинах у неоднакових народів однакові літературні прояви і т. п. […] На підставі порівняльного методу переконуємося, що загальні літературні прояви не поминають і нашого народу, і нашої літератури" [1, с. 340].

Отже, порівняльний метод, ставши міцною основою української літературознавчої науки, сприяв утворенню порівняльно-історичної школи, здобутки якої, йдучи за І. Франком, активно культивував і В. Сімович. Аналізуючи творчу спадщину Марка Вовчка, учений вдається до порівняння тем і настроїв творів письменниці з художніми полотнами Т. Г. Шевченка. В. Сімович вважає, що Марко Вовчок, в основному, порушує такі ж теми, як і Шевченко. Та існують деякі відмінності, бо у Шевченка "за такий лад буриться кров, він вибухає гнівом, кидає громами…" [1, с. 340] Тобто, слово – могутній протест, який "струшує сумлінням так сильно, що здається: ось-ось мусять панщизняні

спасти кайдани з людей, і вони будуть вільні” [1, с. 341]. Та цього В. Сімович у Марка Вовчка знайти не може.

Отже, порівняльний принцип дає можливість В. Сімовичу вичерпно проаналізувати художню палітру обох митців.

Ми знаємо В. Сімовича і як неперевершеного видавця і популяризатора класичної української літератури. Але й тут не обійшлося без впливу І. Франка: принципи, за якими працював В. Сімович, поступово вироблялися на основі редакторського таланту І. Франка, який ніколи не вважав своїх творів “історично-літературними” документами, і, перевидаючи їх, вносив правки згідно з власною мовною еволюцією та об’єктивними змінами у розвитку української мови.

Слід додати, що редагування Франкових творів постійно вимагало від В. Сімовича розв`язання двох важливих і дискусійних проблем: правописної і власне мовної. І тому до 1916 року В. Сімович, готуючи до друку твори поета, постійно консультувався з ним щодо видання того чи іншого твору (про це свідчить листування В. Сімовича з І. Франком)[1]. На основі здобутого досвіду, В. Сімович продовжував редагування текстів і після смерті І. Франка, але вже з огляду на його прижиттєві вимоги.

Отже, перетинання творчих стежок двох талановитих майстрів слова – І. Франка та В. Сімовича – не лише дало І. Франкові віру і силу до життя –а й дало світові нові видання Франкових творів з неперевершеним редакторським оформленням і науково-цінними передмовами. Це, врешті-решт, стало початком глибокого і всебічного дослідження творчості І. Франка – «цілого чоловіка», яке загалом дає підстави пізніше говорити про ще одну цікаву франкознавчу концепцію (поряд з концепцією М. Возняка, С. Єфремова) першої половини XX століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верниволя В. [Сімович В.] Марія Марковичка (Марко Вовчок) / Василь Верниволя // Життя і знання. – 1934. – Ч. 12. – С. 340–341.
2. Зубрицька М. В. Сімович і школа внутрішньої інтерпретації художнього твору / М. Зубрицька // Розвиток мовознавства в Західній Україні в 20–30-их роках XX ст. : Регіональна наукова конференція, присвячена пам’яті Василя Сімовича : тези доповідей (28–29 січня 1992 року). – Львів : [б. в.], 1992. – С. 81.
3. Літературознавчий словник-довідник – К. : ВЦ ”Академія”, 1997. – 752с.
4. Перетц В. Из лекций по методологии истории русской литературы / В. Перетц. – [б. в.], 1922. – 264 с.

[1] Див.: Білоус М.П., Терлак З.М. Василь Сімович.- Львів, 1995.

5. Потебня О. Думка й мова (фрагменти) / О. Потебня // Слово. Знак. Дискурс : антологія світової літературно-критичної думки XX ст. – Львів : Літопис, 1996. – С. 23–40.
6. Фізер І. Психолінгвістична теорія літератури Олександра Потебні : Метакритичне дослідження / І. Фізер. – К. : Видавничий дім “КМ Academia”, 1993. – 112 с.
7. Франко І. Post scriptum // Франко І. Петрії і Довбущуки. – Чернівці, 1913. – с.283.
8. Франко І. Шевченко і критики / І. Франко //Франко І. Твори : У 50-ти т. – Т. 35. – Київ : Наукова думка, 1982. – 512 с.